

Деякі особливості розгляду цивільних справ, що виникають із спадкових правовідносин

Овдій Т.В., студент ННІЗН НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент Силенко Л.М.

Питання «спадщини», «спадкового права» завжди було, існує і залишатиметься актуальним як для громадянина, суспільства, так і держави в цілому, оскільки воно, так чи інакше зачіпає інтереси кожного. Більш того, закріплення Конституцією України (ст. 41) та ЦК України (п. 2 ч. 1 ст. 3, ст.ст. 321, 325) права приватної власності та його непорушності, зумовлює зростання ролі спадкування як підстави набуття права власності.

Аналіз судових рішень, прийнятих судами України по цивільним справам, що виникають із спадкових правовідносин, узагальнень судової практики розгляду цивільних справ про спадкування судами України свідчить про зростання кількості позовів про спадкування, що надходять на розгляд судів.

Найбільшу категорію справ про спадкування займають справи за позовами про визнання права власності у порядку спадкування і за позовами про визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини.

Також нерідко до суду звертаються із позовами про продовження строку на прийняття спадщини (в порядку ст. 550 ЦК УРСР 1963 р.), щодо зміни черговості одержання права на спадкування, усунення від права на спадкування, визнання заповіту недійсним, тлумачення заповіту, визнання недійсним свідцтва про право на спадщину, а також із заявами про встановлення факту прийняття спадщини тощо.

Неможливо не погодитися із думкою українського науковця-правознавця Є.І.Фурси, який зауважує, що будь-яка цивільна справа, яка виникає із спадкових правовідносин, стає предметом розгляду суду в основному через недосконалість законодавства або нотаріальної процедури вчинення нотаріальних дій.

Недосконалість законодавства, що регулює спадкові правовідносини породжує неоднакове застосування законодавства при розгляді справ про спадкування, що зумовило прийняття постанови Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. № 7 « Про судову практику у справах про спадкування», роз'яснень Міністерства юстиції України від 11.10.2011 р. Окремі питання спадкування Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16.05.2013 р. № 24-753/0/4-13 «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування», з метою удосконалення, перш за все, правового регулювання порядку розгляду в суді такої категорії справ та утвердження єдиної судової практики.

Необхідно звернути увагу на ряд особливостей при розгляді справ за позовами про визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини. Наслідки пропущення строку для прийняття спадщини передбачені ст. 1272 ЦК України.

Так, відповідно до ч. 3 ст. 1272 ЦК України за позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, суд може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини.

При розгляді справ за позовами про визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини, керуючись постановою Пленуму

2008 р. № 7, суди повинні з'ясовувати, коли саме виникло у позивача право на спадкування, оскільки з таким позовом може звернутися лише особа, в якій право на спадкування виникло з набранням чинності ЦК України 2003 року.

Суди повинні відкривати провадження в таких справах у разі відсутності письмової згоди спадкоємців, які прийняли спадщину (ч. 2 ст. 1272 ЦК України), а також за відсутності інших спадкоємців, які могли б дати письмову згоду на подання заяви до нотаріальної контори про прийняття спадщини.

Відповідачами у такій справі повинні бути спадкоємці, які прийняли спадщину. При відсутності інших спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття, відповідачами є територіальні громади в особі відповідних органів місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини.

При розгляді цих справ судам слід перевіряти наявність або відсутність спадкової справи у нотаріальній конторі або нотаріуса стосовно спадкодавця за місцем відкриття спадщини, наявність у матеріалах справи обґрунтованої постанови про відмову нотаріуса у вчиненні нотаріальної дії, зокрема відмови у видачі свідоцтва про право на спадщину.

Судам слід мати на увазі, що за наявності у спадковій справі заяви спадкоємця про відмову від права на спадщину його вимоги про визначення додаткового строку для прийняття спадщини задоволенню не підлягають.

Визначаючи спадкоємцеві додатковий строк для подання заяви про прийняття спадщини, суд не повинен вирішувати питання про визнання за ним права на спадщину.

Повторне визначення судом додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини одним і тим же спадкоємцем законодавством не передбачено, тобто, якщо судом було визначено додатковий строк для подання заяви про прийняття спадщини певному спадкоємцю, а останній і додатковий строк для подання заяви про прийняття спадщини з якихось причин також пропустив, суд повинен залишити повторний позов цієї особи з цього ж самого питання без розгляду.

Вирішуючи питання про визначення особі додаткового строку, суд повинен дослідити поважність причин пропуску строку для прийняття спадщини. При цьому необхідно виходити з того, що поважними є причини, пов'язані з об'єктивними, непереборними, істотними труднощами для спадкоємця на вчинення цих дій (наприклад, хвороба, відрядження спадкоємця, навчання його за кордоном, перебування у полоні, спадкоємцю було невідомо про смерть спадкодавця, стихійне лихо у адміністративно - територіальній одиниці, де проживає спадкоємець тощо).

Крім того, наявність причин і їх поважність повинні встановлюватися судом не взагалі, а саме в шестимісячний строк з дня смерті спадкодавця.

У резолютивній частині рішення суд повинен вказати відповідно певний період часу з моменту набрання судовим рішенням законної сили, протягом якого спадкоємець може подати заяву про прийняття спадщини, а не конкретну календарну дату, до якої спадкоємець може подати заяву про прийняття спадщини. Додатковий строк, достатній для подання заяви про прийняття спадщини, не може перевищувати шестимісячного строку, встановленого статтею 1270 ЦК України для прийняття спадщини.